

До спеціалізованої вченої ради
Д 26.062.21 у Національному
авіаційному університеті
Міністерства освіти і науки України

ВІДГУК
офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора,
Янчука Артема Олександровича
на дисертаційну роботу
Тарасевич Тетяни Юріївни
на тему:
«Реалізація соматичних прав людини в Україні
та зарубіжних країнах: конституційно-правові засади»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук
за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право, муніципальне право

На основі вивчення дисертації, реферату і праць, що були опубліковані за темою дисертації, встановлено наступне.

Актуальність теми дисертаційної роботи

Враховуючи бурхливий розвиток біомедицини, трансплантації, репродуктивних технологій, поява можливостей зміни геному, тісний взаємозв'язок біомедицини і права, відсутність належного нормативно-правового регулювання та складність вивчення й дослідження соматичних прав, з огляду в тому числі і на морально-етичний аспект, дисертаційна робота Тарасевич Т.Ю., що присвячена конституційно-правовим засадам реалізації соматичних прав людини в Україні та зарубіжних країнах, є своєчасною, оскільки спрямована на вирішення актуальної наукової проблеми.

Зв'язок дисертаційної роботи з науковими планами і темами

Дисертаційна робота виконана відповідно до плану наукових досліджень Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського в межах науково-дослідної теми кафедри публічно-правових дисциплін «Розвиток законодавства України в публічній сфері в умовах євроінтеграції» (номер державної реєстрації 0121U113446) (авторка дослідила особливості соматичних прав людини та запропонувала шляхи удосконалення відповідних відносин) і в межах науково-дослідної теми «Міжнародні стандарти міжнародних організацій та їх імплементація державами-членами» (номер державної реєстрації 69-2021/150106) факультету міжнародних відносин Національного авіаційного університету (здобувачка теоретично обґрунтувала проблеми імплементації міжнародних та європейських стандартів захисту соматичних прав в Україні в контексті євроінтеграції).

Вх N Д 26. 062. 21 / 48
Віс 31.05.24р.

Оцінка обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих автором.

Загальний обсяг роботи становить 469 сторінок, з яких обсяг основного тексту – 396 сторінок, список використаних джерел займає 55 сторінок і налічує 530 найменувань.

Одержані наукові результати дисертації становлять і науково-теоретичний, і практичний інтерес та можуть бути використані у:

- науково-дослідній сфері – для подальшого теоретичного узагальнення, вироблення пропозицій і висновків щодо вдосконалення чинного законодавства, формування методологічної основи й теоретичного підґрунтя дослідження особливостей соматичних прав людини в Україні;

- правотворчій та правозастосовній діяльності – при вирішенні питання щодо застосування положень сучасної біоюриспруденції під час розробки проектів нормативно-правових актів у сфері захисту прав людини;

- навчальному процесі – під час розроблення та викладання курсів з навчальних дисциплін «Медичне право», «Теорія держави і права», «Конституційне право», «Цивільне право», «Міжнародне право» та спеціальних курсів, зокрема «Проблеми теорії держави і права», «Проблеми конституційного права України», «Конституційне право зарубіжних країн»;

- правовиховній роботі – для формування правової культури та правосвідомості суб'єктів права, зокрема працівників медичних установ та юристів, які займаються проблемами медичного права.

Наведені в дисертації положення, а також узагальнення нормативно-правового матеріалу можуть бути використані у процесі підготовки навчальних посібників і підручників для студентів та аспірантів юридичних факультетів закладів вищої освіти, а також як допоміжний матеріал у діяльності державних органів.

Наукові доробки дисертантки знайшли своє впровадження в освітньому процесі Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка про впровадження від 19.03.2024), а також у правотворчій роботі, зокрема в діяльності Управління освіти Дарницької районної в місті Києві державної адміністрації, юридичного відділу виконкому Рівненської міської ради, Вінницького міського суду Вінницької області, адвокатського об'єднання «Соломон».

Достовірність результатів дисертаційного дослідження підтверджує їх апробація на міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях, форумах, конгресах.

Основні положення дисертації висвітлені в 54 наукових публікаціях, з яких 18 статей опубліковано у виданнях України, що визнані як фахові з юридичних наук, 5 статей – у зарубіжних наукових виданнях, одноосібна монографія, а також 30 тез доповідей і повідомлень на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, форумах.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження

Зі змісту дисертації, опублікованих автором наукових праць та реферату дисертаційної роботи Тарасевич Т.Ю. можливо зробити висновок, що основні наукові положення, висновки і пропозиції сформовані автором самостійно, відображають особистий внесок дисертанта та характеризуються науковою новизною, яка, у формулюванні автора, полягає в тому, що дисертаційна робота є першим в Україні правовим дослідженням, у якому проаналізовано юридичну природу соматичних прав людини, їхніх конституційно-правових засад реалізації в Україні та зарубіжних країнах.

Серед найбільш вагомих результатів дисертаційної роботи, що визначають її наукову новизну, та заслуговують на увагу слід відзначити наступні:

- уперше сформульовано авторське визначення соматичних прав людини;
- обґрунтовано авторську класифікацію соматичних прав з огляду на комплексне дослідження наукових поглядів вітчизняних і зарубіжних учених у цій галузі;
- визначено, що законодавче регулювання права на охорону здоров'я полягає у формуванні моделі конституційної норми про охорону здоров'я, та запропоновано при цьому конституціоналізувати і право на біоетичне благополуччя та гарантії поваги й охорони гідності пацієнта;
- наголошено на правомірності впливу геномних досліджень на конституційний статус особистості, а саме: біомедицина і сучасна генетика зумовлюють потребу розглядати проблему захисту конституційної правосуб'єктності людини і громадянина;
- доведено, що нормативно-правове регулювання соматичних прав людини обумовлене сукупністю проблем і протиріч, які виникають у зв'язку із застосуванням сучасних медичних технологій (генної інженерії, клонування, евтаназії тощо);
- удосконалено понятійно-термінологічний апарат сучасної юридичної науки в частині визначення понять «соматичні права», «права четвертого покоління», «евтаназія», «клонування», «сурогатне материнство», «трансплантація» тощо;
- розкрито зміст прав людини на розпорядження своїм життям (визначення смерті людини, евтаназія) на сурогатне материнство;
- наведено характеристику чинного законодавства України та зарубіжних держав у частині реалізації права на трансплантацію органів і тканин людського організму, а також практичний досвід зарубіжних країн щодо новітніх біотехнологій та їх конституційно-правового регулювання;
- набули подальшого розвитку положення щодо права людини на життя, яке визначається з огляду на ціннісні засади державної політики, історико-культурний та духовно-моральний контекст формування правової системи, сукупність цілей, ідей та конституційних принципів, що становлять його зміст, а також щодо принципів реалізації прав четвертого покоління, правового регулювання соматичних прав людини у сфері генної інженерії, пов'язаної з експериментами над людиною, реалізації права людини на зміну статі, на статеву

свободу, на розпорядження своїми органами і тканинами, біометричної ідентифікації особи; порушення особистісних прав людини, зокрема права на гідність, на свободу й особисту недоторканність, на свободу совісті тощо.

Повнота висвітлення і викладення сформульованих у дисертаційній роботі положень, висновків і рекомендацій в опублікованих автором працях та рефераті

Результати дисертаційної роботи достатньо повно відображено у більш ніж 50 наукових працях, серед яких:

- монографія:

Тарасевич Т. Ю. Реалізації соматичних прав людини в Україні та зарубіжних країнах: конституційно-правові засади: монографія. Вінниця: ТВОРИ, 2024. 424 с.;

- статті у наукових фахових виданнях України:

Тарасевич Т. Ю. Правове регулювання біометричної ідентифікації особи: національні тенденції та зарубіжний досвід. Часопис Київського університету права. 2021. № 2. С. 281–287.

Тарасевич Т. Ю. Конституційно-правова регламентація права на зміну статі у контексті реалізації соматичних прав людини. Київський часопис права. Київ: Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана, 2021. № 4. С. 59–67.

Тарасевич Т. Ю. Актуальність проблеми евтаназії в Україні: реальність чи заборона. Часопис Київського університету права. 2021. № 3. С. 116–122.

Тарасевич Т. Ю. Поняття та істотні характеристики соматичних прав людини. Науковий вісник публічного та приватного права. 2021. № 5. С. 8–12.

Тарасевич Т. Ю. Особливості і проблеми правового регулювання сурогатного материнства: національні тенденції та зарубіжний досвід. Держава і право. 2021. № 90. С. 41–52.

Тарасевич Т. Ю. Соматичні права: реалізація та практика правового регулювання. Історико-правовий часопис. 2021. № 2 (17). С. 86–92.

Тарасевич Т. Ю. Поняття і види соматичних прав людини. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 12. С. 207–214.

Тарасевич Т. Ю. Реалізація соматичних прав людини в умовах розвитку сучасних біотехнологій. Право та державне управління. Запоріжжя, 2022. № 2. С. 46–52.

Тарасевич Т. Ю. Принципи соматичних прав людини як підґрунтя їх реалізації в умовах розвитку сучасних біотехнологій. Альманах права. 2022. Вип. 13. С. 318–325.

Тарасевич Т. Ю. Евтаназія як соціальна проблема. Право та державне управління. Запоріжжя, 2022. № 3. С. 14–21.

Тарасевич Т. Ю. Евтаназія як форма реалізації права людини на смерть: медико-правові аспекти. Наукові перспективи. Актуальні питання у сучасній науці. Сер. «Право». 2023. Вип. 1 (17). С. 303–313.

Тарасевич Т. Ю. Правове регулювання штучного інтелекту у сфері репродуктивних функцій людини: сучасні виклики та перспективи реалізації.

Науковий вісник Ужгородський національний університет. Серія «Право». 2023. Вип. 75 (1). С. 123–130.

Тарасевич Т. Ю. Правовий режим використання людських органів, створених за допомогою біотехнологій: біопринтинг в Україні та зарубіжних державах. Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права. 2023. Вип. 1. С. 150–156.

Тарасевич Т. Ю. Універсальні принципи та цінності біомедичної етики: аспекти взаємозв'язку з біоюриспруденцією. Часопис Київського університету права. 2023. № 1. С. 128-132.

Тарасевич Т. Ю. Принципи соматичних прав людини: формування універсальної моделі міжнародних і національних стандартів. Наукові перспективи. Актуальні питання у сучасній науці. Сер. «Право». 2023. Вип. 4 (10). С. 227–239.

Тарасевич Т. Ю. 3D-біопринтинг – технологія майбутнього в медичній сфері. Наше право: наук.-практ. журн. 2023. Вип. 2. С. 36–42.

Тарасевич Т. Ю. Принцип конфіденційності в реалізації соматичних прав людини крізь призму взаємозв'язку біомедичної етики і права. Європейські перспективи: наук.-практ. журн. 2023. Вип 3. С. 21–27.

Тарасевич Т. Ю. Правова танатологія та право на смерть: проблеми та перспективи вивчення соматичних прав людини. Альманах права. 2023. Вип 14. С. 352–360;

- статті в іноземних фахових виданнях:

Tarasevych T. Constitutional and Legal Regulation of the Right to Change Sex in the Context of the Implementation of Somatic Human Rights. *Journal of International Legal Communication*. 2021. Vol. 3, no 1. P. 27–36.

Tarasevych T., Cherneha V., Hrytsai I., Savchenko V., & Krushelnytska H. Rights of a child born through the use of assisted reproductive technologies in the EU countries and Ukraine. *Amazonia Investiga*. 2022. Vol. 11 (53). P. 101–110.

Tarasevych T. Y., Melnyk Y. Y., Melnyk M. B., Krushelnytska H. L., & Hrytsenko H. H. Problems of Concluding Surrogacy Agreements: Practice of Ukraine and the EU: Problemas de la celebración de acuerdos de subrogación: práctica de Ucrania y la Unión europea. *Cuestiones Políticas*. 2022. Vol. 40 (73). P. 71–89.

Tarasevych T., Ostapenko O., Dzeveluk M., Chernyshchuk N., & Grynko S. Ethical and legal aspects of cloning the human body: current challenges. *Lex Humana*. 2023. Vol. 15 (2). P. 45–58.

Tarasevych T., Yuzko T., Hrabovska O., Romanova O., & Lisova K. Peculiarities of Consideration of Cases in The ECtHR Regarding the Protection of Constitutional Human Rights related to the Fourth Generation of Somatic Rights. *Juridical Tribune*. 2023. Vol. 13, iss. 4, P. 644–667.

[URL:https://www.tribunajuridica.eu/arhiva/An13v4/9.%20Tetiana%20Tarasevych%20et%20al.pdf](https://www.tribunajuridica.eu/arhiva/An13v4/9.%20Tetiana%20Tarasevych%20et%20al.pdf)

Наукові публікації повною мірою відображають основні результати дисертаційної роботи.

Методологічні, теоретичні та практичні результати дисертаційної роботи пройшли апробацію та одержали схвалення на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях, семінарах, форумах, круглих столах, зокрема: «Забезпечення прав людини: національний та міжнародний виміри» (м. Вінниця, 10 грудня 2021 р.); «Конституційні права і свободи людини та громадянина в умовах воєнного стану» (м. Львів, 23 червня 2022 р.); «Людина і війна: соціально-правові аспекти сьогодення» (м. Київ, 13 жовтня 2022 р.); «Modern research in world science» (Lviv, 29–31 October 2022); «Соціально-гуманітарні виміри правової держави» (м. Дніпро, 27 жовтня 2022 р.); «Права людини в період збройних конфліктів» (м. Одеса, 18 листопада 2022 р.); «Гарантії та забезпечення прав людини в Україні: становлення, розвиток та перспективи» (м. Харків, 4 грудня 2022 р.); «Забезпечення прав людини: національний і міжнародний виміри» (м. Вінниця, 9 грудня 2022 р.); «Захист прав людини в Україні: сучасний стан та перспективи вдосконалення» (м. Хмельницький, 9 грудня 2022 р.); «Забезпечення прав людини в умовах воєнного стану в Україні» (м. Київ, 15 грудня 2022 р.); «Трансформація законодавства України в сучасних умовах» (м. Київ, 23 травня 2023 р.); «Забезпечення прав людини: національний і міжнародний виміри» (м. Вінниця, 7 грудня 2023 р.) та інших.

Оцінка ідентичності змісту реферату та основних положень дисертації

Реферат дисертації відповідає встановленим вимогам, у повній мірі відображає сутність і зміст дисертації, наявною є ідентичність основних наукових положень і наукового внеску автора. Наукові положення, висновки і рекомендації щодо можливостей практичного використання отриманих результатів, які представлені дисертанткою в рефераті, належним чином розкриті, деталізовані та обґрунтовані у самій роботі.

Тобто, є всі підстави стверджувати, що Тарасевич Тетяна Юріївна виконала всі вимоги щодо кількості та обсягу публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук.

Зауваження до окремих положень дисертаційної роботи

Поряд з позитивною оцінкою результатів дослідження і визнанням високої наукової та практичної цінності дисертаційної роботи Тарасевич Т.Ю., належного рівня її наукової новизни, вважаємо, що низка представлених у роботі положень потребують подальшого обґрунтування або мають дискусійний характер, що може слугувати підставою для подальших обговорень:

1. В дисертаційній роботі пропонується «конституціоналізувати право на біоетичне благополуччя», пропонується модель такої норми. Однак при цьому авторка не зазначає в який спосіб має бути доповнена Конституція України, чи це має бути нова окрема стаття або доповнення вже існуючої статті.

Також авторкою пропонується конституціоналізувати гарантії поваги й охорони гідності пацієнта. Така пропозиція видається дискусійною з огляду на вже існуюче у статті 28 Конституції України загальне унормування – кожен має право на повагу до його гідності.

Крім вказаного, на сторінках 4, 40, 41, 55, 64, 132, 382 авторкою дисертаційного дослідження стверджується про розвиток «нового напрямку наукових досліджень – біоконституціоналізму».

Водночас твердження про існування в науці такого напрямку не знаходить у тексті дисертації подальшого розкриття: хто є його засновником або розробником, прихильником, не розкривається і визначення цього терміну, його видові характеристики тощо.

2. На сторінці 36 авторкою вказується, що під час підготовки дисертаційного дослідження використовувалася, зокрема, офіційна інформація Конституційного Суду України, Верховного Суду.

Проте, що це за офіційна інформація – не зрозуміло, оскільки будь-які посилання відповідного змісту у тексті дисертації відсутні.

На сторінці 4 дисертації зазначено, що відносини соматичних гарантій регулюються в актах офіційного тлумачення Конституції, однак в яких саме актах – не вказано. Проте на сторінках 9, 237, 321, 391 дослідження стверджується, що «людське життя і гідність треба захищати ще до народження. Це може зробити Конституційний Суд України шляхом тлумачення тексту Конституції України, визнавши за дитиною на пренатальній стадії розвитку право на життя і гідність з моменту зачаття».

Не можна не погодитись із важливістю такого підходу до вирішення питання, однак автором не зазначається при цьому, якому саме положенню Конституції України має надати офіційне тлумачення Конституційний Суд України, хто має звернутися до Суду та в який спосіб тощо.

При цьому також необхідно зауважити на тому, що в дисертаційній роботі взагалі не використано юридичних позицій Конституційного Суду України, не враховано його рішень, пов'язаних з темою наукового дослідження, зокрема: від 29 грудня 1999 року № 11-рп/99 (справа про смертну кару), від 30 жовтня 1997 року № 5-зп (справа К.Г. Устименка), від 25 листопада 1998 року № 15-рп/98 (справа про платні медичні послуги), від 29 травня 2002 року № 10-рп/2002 (справа про безоплатну медичну допомогу).

Оскільки вказані рішення Конституційного Суду України у посутньому зв'язку нерозривно пов'язані з темою дисертаційного дослідження, то їх використання додало б роботі більш практично-прикладного характеру.

3. На стор. 288 зазначається, що «юридичні особи укладають трудові договори з жінками і чоловіками, які бажають у такий спосіб застосувати свої здібності та навички, що відповідає вимогам Конституції України». Пропонується уточнити яким саме вимогам Конституції України відповідає таке твердження та на підставі чого зроблено такий висновок.

Крім цього, на стор. 372 дисертації вказується, що «міжнародні договори мають більшу юридичну силу, ніж чинне законодавство». Таке твердження є

дискусійним з огляду на положення статті 9 Конституції України, в якій зазначено, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Водночас це не означає верховенства міжнародних договорів відносно національного законодавства. Крім того, найвищу юридичну силу має Конституція України (частина друга статті 8 Основного Закону України).

4. На стор. 126 зазначається, що сфера застосування статті 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод поширюється в тому числі на усі випадки насильницької смерті чи зникнення особи; застосування зброї та спецзасобів; смерть під час військової служби; надзвичайні ситуації, бойові дії, військові навчання тощо.

Водночас надалі розглядуване питання не розкривається через призму діючого в Україні правового режиму воєнного стану, триваючі бойові дії, постійні обстріли населених пунктів державою-агресором, загибель у зв'язку з цим великої кількості як військовослужбовців, так і мирного населення.

У зв'язку з цим на велику увагу заслуговують питання ідентифікації загиблих, в тому числі за допомогою використання геномної інформації, здійснення протезування за допомогою сучасних технологій тощо. В дисертації цим питанням не присвячено належної уваги.

5. На стор. 142 авторка стверджує про те, що «наразі немає комплексного закону, який забезпечував би належне державне регулювання сурогатного материнства в Україні». При цьому наводиться перелік окремих законопроектів, що стосуються регулювання сфери сурогатного материнства, зокрема реєстр. № 8703 від 17.06.2011, № 8282 від 23.03.2011, № 8629 від 19.07.2018, альтернативний проєкт № 8629-1 від 01.08.2018.

Водночас дисертанткою не уточняється, що, наприклад, законопроект за реєстр. № 8282 був прийнятий Парламентом, однак він ветований Президентом України у листопаді 2012 року. Законопроект за реєстр. № 8629 про допоміжні репродуктивні функції відкликано у серпні 2019 року та знято з розгляду, інші внесені в порядку законодавчої ініціативи до Верховної Ради України законопроекти, в тому числі «комітетський» – про застосування допоміжних репродуктивних технологій та заміне материнство (реєстр. № 6475-д), відхилені та зняті з розгляду.

Також на стор. 105 дисертації згадується законопроект про евтаназію. Пропонується доповнити інформацією про реквізити законопроекту, реєстраційний номер та дату реєстрації. Крім цього, на стор. 367 так само зазначається, що у Верховній Раді України перебуває відповідний законопроект про евтаназію, однак не вказано ані його реєстраційного номера, ані дати реєстрації.

При цьому, необхідно зауважити, що авторкою дисертації не враховано наявності на розгляді Верховної Ради України доволі важливих та актуальних на сьогодні законопроектів, пов'язаних, зокрема із забезпеченням прав військовослужбовців на біологічне батьківство, а саме:

- про внесення змін до деяких законів України з метою вирішення питання зберігання та використання репродуктивних клітин загиблих/померлих учасників війни (реєстр. № 10438 від 31.01.2024);

- про внесення змін до пункту 2 розділу II "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України "Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення права військовослужбовців та інших осіб на біологічне батьківство (материнство)" щодо визначення права розпорядження репродуктивними клітинами у разі загибелі (визнання померлим) їх власника (реєстр. № 10437 від 31.01.2024);

- про внесення змін до прикінцевих та перехідних положень Закону України "Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення права військовослужбовців та інших осіб на біологічне батьківство (материнство)" (реєстр. № 10437-1 від 02.02.2024).

Дисертаційна робота значно виграла б у разі використання наведених законопроектів.

6. Авторкою дисертації неодноразово, зокрема на сторінках 61, 92, 131, 167, 199, 212 стверджується про те, що «назріла потреба в чіткому збалансованому правовому регулюванні, яке встановлювало б межі допустимості правових можливостей, особливо пов'язаних з розвитком новітніх технологій»; «для підвищення ефективності правового регулювання пропонується внести доповнення й уточнення до деяких законів, щоб усунути прогалини»; «біоправа і нейроправа, які поки що не конституціоналізовані, проте потребують доктринального й законодавчого наповнення»; «науковці б'ють на сполох, мовляв, неминучим є клонування частин людського організму. Тож проблеми, які виникають, потребують відповідного нормативного закріплення»; «в Україні проблема правового регулювання штучного інтелекту гостро стоїть у сфері юриспруденції, оскільки ні в науковій доктрині, ні в чинному законодавстві немає чіткого розуміння специфіки його правового статусу та діяльності»; «вітчизняне законодавство щодо початку права людини на життя є недосконалим і потребує змін».

Водночас в чому полягає суть таких пропозицій щодо правового регулювання чи то змін, які нові закони потрібно ухвалити або до яких саме чинних законів (статей) необхідно внести зміни – не уточняється.

Також, на стор. 250 акцентовано на тому, що «особливої уваги заслуговує законодавство щодо трансплантації органів. У відповідному Законі України закріплено основні етичні обмеження щодо трансплантації органів та інших матеріалів, хоча така медична практика в Україні дещо відстає від інших країн».

При цьому авторка не конкретизує який саме закон України мається на увазі.

Пропонується вказати назву закону і додати посилання.

7. В умовах триваючої агресії російської федерації проти України через можливість виникнення негативних тенденцій щодо дотримання основоположних прав і свобод людини і громадянина вбачається за необхідне позбутися/унікати посилань на російських, білоруських авторів/літературу,

СНД, зокрема на сторінках 31, 103, 148, 153, 231, 232, 253, 262, 263, 354 та інші у списку використаної літератури.

Проте, варто наголосити, що вказані недоліки і наведені зауваження в основному вказують на дискусійні моменти або мають рекомендаційний характер й не є суттєвими, та не заперечують загальну позитивну оцінку дисертації Тарасевич Т.Ю. як ґрунтового дослідження, що містить наукову новизну та має теоретико-методичну та практичну цінність.

Відповідність дисертаційної роботи встановленим вимогам

В цілому за своєю структурою, обсягом та оформленням дисертаційна робота відповідає вимогам пп. 7, 8, 9 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. №1197 з наступними змінами.

Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Назва дисертації відображає її зміст, що у свою чергу свідчить про досягнення сформульованої мети та вирішення поставлених автором завдань дослідження.

Робота доповнена блок-схемами, викладена лаконічною науковою мовою. Після кожного розділу і після роботи в цілому викладаються ґрунтовні висновки, одержані автором особисто.

Оформлення і зміст дисертаційної роботи відповідають вимогам, що висуваються до дисертацій, поданих на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук.

Загальний висновок про відповідність роботи встановленим вимогам МОН України

Дисертаційна робота Тарасевич Т.Ю. на тему «Реалізація соматичних прав людини в Україні та зарубіжних країнах: конституційно-правові засади» є актуальним, самостійно виконаним та завершеним науковим дослідженням. Отримані результати та висновки належно обґрунтовані, містять наукову новизну, мають теоретичне та практичне значення. Автором запропоноване нове розв'язання важливої наукової проблеми, що полягає у формуванні цілісної концепції реалізації соматичних прав людини в Україні та зарубіжних країнах, їх конституційно-правових засад.

Реферат відображає основні положення роботи. Зміст дисертації та реферату відповідає паспорту спеціальності 12.00.02 – конституційне право, муніципальне право. Основні наукові результати достатньо повно відображені у публікаціях.

Зазначене засвідчує, що за змістом, актуальністю, оформленням, підходами до вирішення наукових проблем, теоретичним та прикладним значенням отриманих результатів дисертаційна робота на тему «Реалізація соматичних прав людини в Україні та зарубіжних країнах: конституційно-правові засади» відповідає вимогам пунктів 7, 8, 9 Порядку присудження та

позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. №1197, а її авторка, Тарасевич Тетяна Юріївна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право, муніципальне право.

Офіційний опонент:

Заступник Керівника Апарату
Верховної Ради України,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України

Артем ЯНЧУК

Підпис <u>А. Янчука</u>
підтверджую
гол. кон. <u>І.С. І.Снігур</u>
Управління кадрів
Апарату Верховної Ради України
« 31 » 05 2024 р.